

Міністерство освіти і науки України
Департамент науки і освіти
Харківської обласної державної адміністрації
Комунальний заклад
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

ФОЛЬКЛОРНА ПРАКТИКА

**Методичний посібник для здобувачів першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти
освітньої програми Українська мова та література**

А. Харківська, О. Масло, М. Кордулян

**Харків
2020**

УДК 378.147:398(=161.2)(072)

Ф75

*Рекомендовано до друку науково-методичної радою Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради
(Протокол № 1 від 9 вересня 2020 року)*

Укладачі:

Харківська А. – доктор педагогічних наук, професор, проректор із науково-педагогічної роботи Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради;

Масло О. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української лінгвістики, літератури та методики навчання Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради;

Кордулян М. – доцент кафедри української лінгвістики, літератури та методики навчання Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

Рецензенти:

Матушек О. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри історії української літератури Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна;

Полякова І. – кандидат педагогічних наук, директор Харківського коледжу Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

Ф75 Фольклорна практика : метод. посіб. / А. Харківська, О. Масло, М. Кордулян ; Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. – Харків, 2020. – 68 с.

Методичний посібник укладений відповідно до програми «Фольклорна практика», містить рекомендації та настанови з підготовки до практики, методи збирання та обробки фольклорного матеріалу, питальник з програми практики, зразки записування та системного аналізу фольклорних текстів.

Посібник призначений для здобувачів вищої освіти філологічних спеціальностей і викладачів закладів вищої освіти.

УДК 378.147:398(=161.2)(072)

© Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, 2020;
© А. Харківська, О. Масло, М. Кордулян, 2020.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	3
1. Підготовка до проходження фольклорної практики: мета та завдання.....	5
2. Зміст фольклорної практики.....	8
3. Організація фольклорної практики.....	10
4. Обробка фольклорного матеріалу.....	20
5. Звітна документація.....	22
6. Критерії та норми оцінювання результатів практики.....	27
7. Опитувальник під час збирання фольклору.....	31
8. Оформлення результатів фольклорної практики.....	40
9. Термінологічний словник.....	46
ПІСЛЯМОВА.....	62
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	64

ПЕРЕДМОВА

«Усна народна творчість» як філологічна та українознавча дисципліна відіграє значну роль у підготовці вчителя-словесника для роботи в національній школі. У системі філологічної освіти у вищому педагогічному навчальному закладі цей курс посідає особливе місце, знайомлячи студентів із дописемним етапом розвитку словесності.

Український фольклор – це унікальне явище народної культури: він акумулював у собі народну мудрість багатьох поколінь українців, свідчить про творчий геній народу, його глибоко поетичне мислення, розкриває ідеали, прагнення, життєві цінності українців, відбиває морально-етичний кодекс народу. Саме тому до навчальних планів спеціальності 035 Філологія вміщено дисципліну «Усна народна творчість». Цей курс має на меті ознайомлення студентів із феноменом усної народної творчості, специфікою фольклору, його жанровою системою, історією та поетикою окремих жанрів, особливостями усної народної творчості кожного історичного періоду, взаємодією фольклору й літератури. Завершує цей курс фольклорна практика. Головною її метою є комплексне обстеження сучасного стану розвитку фольклору обраного району. Студенти здійснюють записи уснопоетичних творів, набуваючи при цьому навичок фольклористичної праці.

Під час практики звертається увага на структуру фольклорного репертуару різних вікових і професійних груп населення, місце в ньому традиційних фольклорних жанрів і пісенних, оповідних, паремійних новотворів. Обстежуються вияви міжнаціональних мистецьких зв'язків, впливу на фольклор літератури, професійного музичного мистецтва.

Таким чином, учасники практики виконують важливе наукове завдання: накопичують матеріал для дослідження процесів, що визначають еволюцію сучасного українського фольклору. Записи творів можуть бути згодом

підготовлені до публікації, стати основою для написання студентських дослідницьких робіт.

Не менш важливим є навчальне значення практики. Відбувається актуалізація набутих при вивченні курсу «Усна народна творчість» знань, які активно використовуються на практиці. Це допомагає підготуватися до самостійної виховної та викладацької роботи в школі. Розширюється уявлення про роль фольклору в житті українського народу, про динаміку розвитку мистецтва слова.

Практика вирішує три основні завдання – навчальне, професійне та наукове. Навчальне завдання полягає в поглибленні та закріпленні знань, отриманих студентами на заняттях із усної народної творчості; професійне – формуванні навичок збирання та обробки фольклорного матеріалу; наукове завдання полягає в тому, щоб прищепити студентам навички дослідницької роботи, уміння аналізувати та систематизувати зібраний під час практики фольклорний матеріал, робити висновки та узагальнення.

Отже, у системі професійної підготовки майбутнього вчителя української мови та літератури важливе місце належить фольклорній практиці, мета якої – пізнати народну творчість у всіх її виявах, через минуле українського народу побачити його сучасне, сприяти формуванню фольклорної, культурознавчої компетенції педагога-словесника. Перебуваючи на практиці, студенту-першокурснику важливо набути вмінь аналізувати твори усної народнопоетичної творчості, зіставляти їх жанрові особливості з огляду на морально-етичні проблеми, через дослідження фольклорних текстів, історико-культурологічні корені слів-фольклоризмів відкрити особливий світ народного художнього мислення.

1. ПІДГОТОВКА ДО ПРОХОДЖЕННЯ ФОЛЬКЛОРНОЇ ПРАКТИКИ: МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Підготовка розпочинається в період читання лекцій з курсу усної народної творчості та проведення практичних та семінарських занять. Студентам повідомляється про практику, терміни її проведення, мету та завдання.

Фольклорна практика є обов'язковим навчальним навантаженням відповідно до навчальних планів для студентів спеціальності 035 Філологія (Українська мова та література) Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. Майбутні словесники набувають навичок роботи в польових умовах, удосконалюють уміння, необхідні для педагогічної та наукової діяльності.

Метою практики є збирання та систематизація регіонального фольклору, закріплення та практичне застосування теоретичних знань, здобутих під час вивчення теоретичних курсів із різних дисциплін філологічного циклу, насамперед «Усна народна творчість», розвиток комунікативних навичок студентів.

Метою зумовлені **завдання практики**:

- з'ясувати час та характер заселення місцевості, у якій проводиться запис, характер міграції населення;
- виявити основні регіональні типи первинно завезеної фольклорної традиції та характер її подальшої трансформації;
- зафіксувати фольклорні твори в живому побутуванні, опитавши 15-20 носіїв різного віку;
- знайти найбільш талановитих та відомих у цій місцевості носіїв фольклорної традиції та зафіксувати їхній фольклорний репертуар;
- проаналізувати характер та основні локальні форми трансмісії фольклорної традиції;

Під час проведення практики студент набуває таких **компетентностей**:

1) здатність зберігати та примножувати моральні, культурні цінності й досягнення суспільства на основі розуміння закономірностей розвитку української літератури;

2) здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел;

3) здатність працювати в команді та автономно;

4) здатність до аналізу та синтезу;

5) здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях;

6) навички використання інформаційних і комунікаційних технологій;

7) здатність проведення досліджень на належному рівні;

8) здатність до збирання й аналізу, систематизації та інтерпретації фольклорних фактів, уміння знаходити відмінні риси творів різних фольклорних жанрів;

9) здатність вільно оперувати спеціальною термінологією для розв'язання професійних завдань: постфольклор, коломийка, історико-етнографічний регіон, заклички, веснянки, балада, архетип, антропоморфізм, апокрифи, ретардація та інші.

Вивчення курсу спрямоване на досягнення таких **програмових результатів навчання**:

1) ефективно працювати з інформацією: добирати необхідну інформацію з різних джерел, зокрема з фахової літератури, енциклопедій, електронних баз, критично аналізувати й інтерпретувати її, впорядковувати, класифікувати й систематизувати;

2) організовувати процес свого навчання й самоосвіти, окреслювати персональні завдання перспективних фольклористичних досліджень в контексті індивідуальної освітньої траєкторії ;

3) розуміти фундаментальні принципи буття українського етносу, світоглядну систему українців, спираючись на фольклорну спадщину;

4) використовувати інформаційні й комунікаційні технології для вирішення складних спеціалізованих задач і проблем професійної діяльності, у тому числі створювати власний інформаційний аудіовізуальний продукт з метою систематизації зібраного фольклорного матеріалу, презентації результатів власних наукових досліджень;

5) аналізувати й інтерпретувати твори усної народної творчості, визначати їхню специфіку й місце в літературному процесі.

Міждисциплінарні зв'язки. Відпрацювання практичних навичок під час фольклорної практики спирається на теоретичні знання, здобуті не лише під час вивчення теоретичного курсу «Усна народна творчість», але й на первинну філологічну підготовку, що містить такі дисципліни: «Літературознавство», «Вступ до мовознавства», «Сучасна українська мова». Актуалізуються також знання з історії України, історії української культури та українознавства.

Сама технологія сучасного фольклорного запису вимагає вільного володіння аудіо-візуальними фіксувальними приладами, а систематизація та первинна обробка матеріалів пов'язана з перенесенням їх на електронні носії, а отже, актуалізуються знання та навички, здобуті під час вивчення інформатики та комп'ютерної обробки текстів. Водночас робота ця сприяє розвитку навичок роботи з комп'ютером та залученню майбутніх учителів до новітніх технічних засобів.

Отже, робота під час практики спирається на широкі міждисциплінарні зв'язки та поглиблює філологічну та народознавчу підготовку бакалаврів-філологів.

Практичне значення: розвиток комунікативних здібностей та навичок спілкування з людьми різного віку, умінь вибудовувати бесіду та добувати необхідну інформацію, що необхідно для майбутнього вчителя; розвиток навичок транскрибування тексту – обов'язкова складова

лінгвістичної підготовки; формування навичок класифікації та аналізу фольклорних текстів – необхідний компонент літературознавчої підготовки; розвиток навичок роботи із технічними засобами – розвиток методичних можливостей майбутніх педагогів.

Наукове значення: накопичення регіонального фольклорного матеріалу, що може прислужитися для видання фольклорних збірок та хрестоматій із українського фольклору; підготовка бази для написання студентських робіт із питань фольклору певного регіону.

2. ЗМІСТ ФОЛЬКЛОРНОЇ ПРАКТИКИ

Фольклорна практика розпочинається після завершення літньої екзаменаційної сесії. Розпочинається з настановчої конференції та оприлюднення наказу по академії, яким визначається місце й терміни проходження фольклорної практики, а також наукові консультанти.

На настановчій конференції студентів зорієнтовують на те, що фольклорна практика передбачає кілька етапів:

- збір загальних відомостей про населений пункт;

- фіксація інформації про виконавця;
- робота за запропонованим Питальником (або за створеним власним);
- запис (відеозапис) фольклору;
- паспортизація зібраного матеріалу;
- оформлення результатів фольклорної практики.

Найважливішим етапом теоретичної підготовки студентів до фольклорної практики є лекційний курс «Усна народна творчість». Вивчаючи основи фольклористики, студенти опановують поняття, необхідні збирачеві фольклору. При характеристиці специфічних рис народнопоетичної творчості викладач звертає увагу на варіативність, указує на необхідність запису творів у процесі їх виконання та фіксування всіх варіантів твору. Огляд історії фольклористики містить розповідь про методи та прийоми збирання матеріалу найбільш відомими науковцями минулого: В. Гнатюком, П. Чубинським, М. Сумцовим та ін.

Аналіз провідних фольклорних жанрів неодмінно супроводжується вказівкою на особливості побутування їх зразків у наш час. Бажано зупинитися на специфічних прийомах запису прислів'їв, приказок і загадок, оповідних творів, пісень. Поняття про жанрову структуру сучасного фольклору поглиблюється під час вивчення історії усної народної творчості. Тоді ж дається оцінка процесів, що відбуваються в сучасному фольклорі.

Водночас студенти знайомляться з рекомендованою літературою, список якої укладається з урахуванням програми практики. На практичних заняттях не лише перевіряється опанування окремих теоретичних положень, але й поглиблюється уявлення про місце фольклору в житті сучасної людини, даються рекомендації щодо виявлення й записування творів від представників різних вікових, статевих і фахових груп населення.

Перспективний прийом – моделювання різних ситуацій, що можуть виникати на фольклорній практиці. За наявності необхідних технічних засобів (магнітофон, диктофон, відеокамера) слід уміщувати до практичних занять відпрацювання прийомів запису творів. Спочатку студенти вчаться виділяти в тексті та фіксувати зразки народної фразеології, влучні вислови, образні порівняння, прислів'я та приказки, загадки, пізніше – записувати оповідувану повільним темпом казку або легенду, нарешті, при вивченні пісенних жанрів, розбившись на групи, тренуються в записі історичних і ліричних пісень, розшифруванні та правильному оформленні власних записів.

3. ОРГАНІЗАЦІЯ ФОЛЬКЛОРНОЇ ПРАКТИКИ

Перед від'їздом на фольклорну практику обов'язково проводиться інструктаж із правил техніки безпеки та безпеки життєдіяльності, перевіряється знання цих правил практикантами, після чого вони розписуються в складеній за встановленою формою відомості. Студенти, які не ознайомилися з правилами техніки безпеки, до практики не допускаються.

За кілька днів до від'їзду проводяться організаційні збори. На них окреслюються головні завдання студентів на час збирання фольклору.

Під час практики студенти головним чином вчаться застосовувати здобуті раніше теоретичні знання. Кращий спосіб поглибити та збагатити знання – самостійне опрацювання літератури.

Регулярно у встановлений час проводяться консультації. На них практиканти можуть дістати рекомендації щодо ефективнішого збирання матеріалу, його опрацювання та паспортизації. Керівник допомагає визначити жанр твору, правильно побудувати розповідь про виконавця. Під час консультації з'ясовуються принципи відтворення місцевої говірки, індивідуальної манери співака чи оповідача.

Збирання матеріалу. Надзвичайно велике значення має правильна організація першого дня практики. Студенти знайомляться з конкретними населеними пунктами, відвідують адміністративні установи, школу, бібліотеку, клуб.

Чимало дає знайомство з теперішніми чи колишніми учасниками художньої самодіяльності, особливо якщо самодіяльні колективи вибудовували свій репертуар на місцевому матеріалі. Відразу ж треба зафіксувати прізвища інших самодіяльних артистів і надалі звертатися по допомогу насамперед до них як до людей, більш звичних виступати перед аудиторією.

Однак обмежуватися працею лише в цьому середовищі не можна: ми неминуче дістанемо хибне уявлення про фольклор краю. Тому слід уже в перший день з'ясувати імена знавців творів різних жанрів, розпитуючи жителів про односельців, які вміють і люблять співати, знають багато загадок, приказок і прислів'їв, широко вживають їх у мові, охоче розповідають про колишнє життя, загалом уважаються майстрами цікавої оповіді. Спробуйте дізнатися і про менш відомих знавців обрядового фольклору, тих, хто буває на весіллях, хрестинах і похоронах, знає порядок

їх проведення й твори, виконувані на них. Добре було б встановити, хто найкраще знає народні звичаї, прикмети, ходить колядувати та щедрувати.

Не слід упадати в розпач, якщо цих відомостей ви дістанете мало або зовсім не дістанете. Упродовж наступних днів знання про різних виконавців постійно доповнюватимуться. Головне – з першого дня налагодити контакти з населенням села (міста), обрати правильну лінію поведінки і належним чином зарекомендувати себе перед людьми.

Обов'язковою вимогою до збирача є чуйність, увічливість, повага до співрозмовника, особливо людини літньої. Будь-які вияви фамільярності неприпустимі. У багатьох випадках треба вміти виявити витримку, терпляче вислухати розповідь про речі, які вас не цікавлять, щоб потім перевести розмову в потрібне річище. Позитивну роль, особливо в перші дні, відіграють при звертанні до виконавців рекомендації сусідів, знайомих, родичів.

Загалом починати розмову з питань про фольклор, прохання заспівати, розповісти казку не рекомендується. Краще почати з бесіди на нейтральну тему, а вже потім поступово переходити до проблем побутування фольклору в селі (місті). Однак варто уникати спеціальної термінології, навіть самого слова «фольклор», часом незнайомого виконавцям. Найкраще спершу попрохати заспівати або розповісти улюблені твори.

Не можна зловживати часом і терпінням виконавця. Якщо помічаєте, що вже втомили його, поквартесь попроситися, обов'язково домовившись про наступну зустріч. Важливо якомога швидше подолати психологічний бар'єр між студентом і мешканцями обстежуваного населеного пункту, знайти своє місце в структурі колективу. Для цього треба виробляти в собі інтерес до його життя, минулого й сучасного, готовність прийти на допомогу, якщо виникне потреба. Урахуйте певні відмінності

традиційних етичних норм українського селянина від норм, що наявні в студентському середовищі.

Дуже багато залежить від уміння правильно організувати працю.

Хотілося б звернути особливу увагу на потребу планування праці. Вирушаючи на зустріч з виконавцем, детально продумайте, як краще побудувати бесіду, із яких питань почати і як перейти до записування. Певну допомогу в фольклористичній праці може надати «Питальник», що орієнтує на якомога повніше охоплення матеріалу та водночас виділяє питання, що потребують докладнішої відповіді. Звичайно, безпосередньо під час розмови з виконавцем послуговуватися ним недоречно, але при обдумуванні майбутньої розмови він цілком може бути використаний. Тільки пам'ятаймо, що питання тут формулюються в розрахунку на студента-філолога, а не пересічного носія фольклору, і в бесіді мусять звучати по-іншому, простіше.

Щовечора після завершення робочого дня необхідно підбивати підсумки виконаної за день роботи, аналізувати загальний перебіг практики та окреслювати завдання на наступний день. До цього часу в журналі фольклорної практики повинні бути записані назви зібраних творів (перші рядки пісень, умовні назви легенд, переказів, казок), указана кількість прислів'їв, приказок, загадок, коротеньких пісеньок.

Слід пам'ятати, що будь-який відбір з-поміж почутих творів вартих записування неминує суб'єктивний, хоча ступінь і міра суб'єктивності залежать від кваліфікованості збирача. Адже, поділяючи твори на варті та не варті записування, ми свідомо викривляємо реальну картину побутування фольклору в селі (місті). Зафіксувати слід усе почуте, як ті твори, які чуємо вперше, так і давно знайомі. Виняток становлять лише твори книжного, літературного походження.

Часто трапляється один і той самий твір чути від різних виконавців. Записувати його на чернетку необхідно щоразу. Після цього різні варіанти

зіставляються. Якщо відмінностей між ними немає зовсім або вони незначні, твір записується лише один раз, надалі ж тільки вказується після його назви: «Див. № ...» (у цьому випадку назва не нумерується). Якщо ж відмінності є, твір записується двічі або кілька разів повністю і щоразу додається примітка: «Пор. з № ...».

Хоч і не можна розрізнити щось більш або менш цінне для нас у сучасному фольклорі, усе ж першорядну увагу треба приділити виявленню творів, які свідчать про найхарактерніші тенденції в розвитку народного мистецтва.

Цікавою є і доля традиційних фольклорних жанрів у наш час, особливо жанрів, пов'язаних із віджилими формами суспільної свідомості (замовляння, обрядова поезія). До того ж потреба ретельного фіксування їх зразків посилюється швидким зникненням цих творів. І звичайно ж, серед записаних насамперед мусять бути твори найбільш високої художньої вартості, що відображають еталонний рівень розвитку фольклору.

Коли вже ви дістали згоду на виконання творів, треба негайно, не відкладаючи цього на майбутнє, розпочинати запис. Адже часто при повторній зустрічі все доводиться починати спочатку, і пошуки підходу до виконавця можуть завершитися безуспішно. Краще вже, навіть якщо часу обмаль, записати кілька творів або їх перші рядки, щоб потім продовжити працю з проханням перевірити, чи правильно записано та чи не пригадує співрозмовник їх продовження або інших пісень, переказів, казок.

Запис мусить здійснюватися в природних умовах: удома, «на колодках» на вулиці, під час перепочинку в полі. Особливо це стосується обрядової поезії – купальських, петрівчанських, весільних пісень. Виконавець при цьому почуває себе певніше, невимушено та легше пригадує напівзабуті твори. Якщо обставини виконання відтворити неможливо, слід допомогти уявити їх якомога наочніше.

Інколи допомагає присутність слухачів серед місцевих жителів, родичів виконавця, які заохочують людину до співу чи розповіді, нагадують раніше чути від неї твори. Однак потреба цього виникає не завжди, часто слухачі, навпаки, заважають скептичними зауваженнями, демонструванням негативного ставлення до народних традицій. У кожному разі, якщо вже присутні сторонні особи, слід вивчати їхню реакцію, фіксувати зауваження, заохочувальні вигуки та інші вияви схвалення або осуду.

Багатолюдних хорів збирати не варто, бо це створює значні ускладнення в записі. Натомість бажано виявляти природні фольклорні колективи, групи людей, що регулярно збираються разом поспівати, поговорити. У цих колективах зазвичай запис відбувається ефективніше, ніж в інших умовах, виконавці мають свій сформований репертуар, охоче пригадують гуртом маловідомі твори.

Збирач повинен не тільки фіксувати тексти, але й виявляти природну традиційну обстановку навколо фіксованих фольклорних явищ. Зі слів виконавця треба записати, коли, за яких умов і у зв'язку з чим виконувався твір, які існували щодо цього обмеження. Якщо йдеться, наприклад, про весільну пісню, установіть, у який період весілля вона співалася, до кого була звернена, чи співається вона зараз. Подібні деталі необхідні при записі всіх обрядових пісень. З'ясуйте, чи вірить виконавець в ефективність повідомлених ним замовлянь, у правдивість фантастичних та легендарних розповідей. Спробуйте дізнатися, які зміни відбулися у ставленні до творів різних жанрів за життя одного покоління: як проходило загадування загадок раніше та як проходить тепер, кому розповідалися раніше казки та хто слухає їх у наші дні тощо.

Звертайте увагу на ігрові моменти при виконанні деяких творів. Слід змалювати танки, що супроводжувалися веснянками, указати, чи не перевдягалися в маски колядники та щедрувальники, одним словом,

з'ясувати, наскільки глибоко проникають у фольклор драматургічні елементи.

Паралельно з виявленням фольклорних творів необхідно проводити й етнографічні спостереження. Повідомлені виконавцями деталі, що характеризують особливості побуту українського села, традиційні звичаї, обряди, необхідно відзначити у примітках до твору, уміщуваних наприкінці розділів. Ті ж розповіді, що мають самостійну художню цінність, можна включити до числа фольклорних записів серед оповідних творів.

Правила записування текстів такі: точність і документальність. Але кожна з них обіймає цілий комплекс положень. Точність запису – це насамперед гранично точне відтворення особливостей стилю виконавця. Безумовно, виключається будь-яке редагування текстів, унесення доповнень, змін і виправлень.

Запис мусить передавати всі особливості лексики виконавця. Діалектизми, русизми, вульгаризми не можна замінювати на літературні слова. Якщо значення того чи іншого слова не зрозуміле, попросіть витлумачити його та включіть пояснення до приміток. Особливо будьте уважними до архаїзмів, наявність яких свідчить про те, що текст набув своєї теперішньої форми кілька століть тому. Обов'язково зверніться до виконавця за поясненням змісту цих слів.

Важливо також уникати нівелювання фонетичних особливостей місцевої говірки. Напевне, уживання фонетичної транскрипції не завжди доцільне та занадто обтяжливе для практикантів, але слід прагнути до максимально точного передання звучання слів засобами української абетки. Наприклад, пишемо «брАтіку», «ходяТ», «малЬОвала», якщо так вимовляються слова в селі чи місті. Коли наголос якимось відрізняється від загальноприйнятого або коли одне слово в тексті наголошується по-різному, це треба обов'язково зафіксувати.

Дещо складніше буває відобразити інтонацію виконавця. Можна запропонувати такий вихід: при записі «з голосу» передавати лише тривалість пауз, перевірити правильність передання пауз, зачитавши текст виконавцеві, а вже потім, переписуючи текст начисто, правильно розставити розділові знаки. Обов'язково помічайте, де завершується музична фраза; це допоможе при розбивці пісні на вірші (рядки) при переписуванні.

Твір слід записувати повністю, уключаючи повтори, вигуки, вставні слова та речення, зауваження виконавця. Для запису повторів фольклористи пропонують такий прийом: слово, словосполучення або речення, що повторюються, підкреслюються стільки разів, скільки виконуються. Наприклад:

Та рано-раненько!

Виряджай мене, ненько, хорошенько ...

Категорично, забороняється записувати текст з пам'яті. Навіть тренувана пам'ять не здатна зафіксувати всіх особливостей мовностилістичного оздоблення сюжету казки або ж інтонаційних відтінків виконання пісні. Саме тому обов'язковою вимогою до збирача фольклору є запис твору в момент його виконання, бо якою б досконалою не була пам'ять збирача, усе ж він може дещо забути, помилитися, неправильно поставити наголос.

Звичайно, це породжує проблеми, пов'язані з неспроможністю студента встигати записувати співаний або оповідуваний у швидкому темпі твір. Однак ніколи не слід просити розповідати повільніше, або, тим більше, продиктувати текст. При цьому виконавець губиться, забуває деякі подробиці, випускає цілі фрази та взагалі спотворює текст, що, безумовно, шкодить записові. Вихід треба шукати в іншому: в оволодінні певними прийомами швидкого записування та в правильній організації праці.

Насамперед розробіть систему зрозумілих для вас скорочень, які б дозволяли потім легко розшифрувати текст. Скорочувати варто найчастіше

вживані слова, які в місцевому діалекті звучать так само, як і в літературній мові: «дівчина» «козак», «барвінок» тощо. Типові місця та повтори можна записувати лише один раз, а вже потім обмежуватися особливими позначками замість цих фраз або строф.

Інколи, працюючи з виконавцем удвох або втрох, вдаються до колективного запису, при якому кожен фіксує певну чітко визначену частину тексту. Наприклад, один записує парні пісенні рядки, інший – непарні. Можна розподілити обов'язки: один працює з магнітофоном; двоє записують пісні, двоє – паремійні й оповідні твори. У кожному випадку дуже важливо своєчасно зіставити записи, відтворити на їх основі текст і перевірити, наскільки правильно його зафіксовано, зачитавши виконавцеві.

При записі на електронні носії інформації необхідно створити природню обстановку, щоб технічні засоби не заважали виконавцеві. Треба допомогти виконавцям зручно розміститися перед мікрофоном. Якщо записується хор, то необхідно пам'ятати, що мікрофон візьме голоси чотирьох-шести співаків, тому велику кількість виконавців записувати не треба. Люди зі слабкими та низькими голосами повинні перебувати якнайближче до мікрофона.

Найкраще, коли запис проводиться двома особами: один працює з технікою, а інший – спілкується з виконавцем. Під час запису можна чергувати виконання обов'язків.

Під час підготовки до запису необхідно уточнити паспортні дані виконавця, з'ясувати, хто заспіває пісню, якщо йдеться про кількох виконавців. Збирач фольклору наговорює на носій інформації, хто починає пісню, її назву з визначенням побутової ситуації, за якої вона виконується.

Паралельно із записом на електронний носій слід вести й рукописний, адже електронний запис може виявитися неякісним. Тому обов'язково використовуються обидві форми фіксування тексту, а вже потім ручний запис звіряється з електронним. У робочому зошиті для рукописного запису

необхідно вказати номер носія інформації, сторони (диска), дату та місце запису, номер пісні, її назву, відомості про виконавця.

Запис на електронних носіях (особливо перший) необхідно прослухати з виконавцями; якщо ж запис вийшов неякісним або ж не сподобався виконавцеві, треба повторити запис, але старий невдалий запис не знищується.

Кожен запис повинен починатися з повідомлення вихідних даних (паспорта), тобто, вказівки, де проводиться запис (область, район, село), прізвища, ім'я та ім'я по батькові, року та місця народження виконавця. Перед кожним твором необхідно вказати назву твору (якщо її нема – перший рядок) та жанр.

Увечері після повернення або вранці наступного дня уважно перечитайте свої записи, подайте зведений текст за рукописним і технічним записом. Відзначте всі випадки неповної паспортизації, щоб наступного разу надолужити згаяне.

У процесі співу чи розповіді ніщо не повинно заважати виконавцеві. Тому фольклористи одностайно застерігають від будь-яких запитань, зауважень, навіть непродуманих виявів своїх почуттів. Якщо ви не зрозуміли того чи іншого слова або фрази, не встигаєте записувати, почекайте, доки співрозмовник закінчить, а вже потім звертайтеся до нього за поясненнями.

Кожен текст повинен бути паспортизований, що передбачає наявність таких відомостей: час і місце запису, прізвище збирача, прізвище, ім'я та по батькові виконавця, вік виконавця (указати рік народження), національність, соціальний стан і фах, рівень освіченості, місце народження (якщо він звідкись приїхав) виконавця (див. додаток 2). Однак здобути ці відомості шляхом анкетування, нехай і усного, у деяких випадках важко. У виконавця може з'явитися настороженість відносно занадто допитливих збирачів. Найкращий метод у цьому випадку –

щира розмова, вияв непідробного інтересу до долі людини, з якою ви говорите.

Метою практики є не лише збирання текстів, а й вивчення умов побутування творів, спостереження над особливостями розвитку фольклору. Це зумовлює потребу не обмежуватися мінімальною інформацією про виконавців, необхідною для паспортизації творів, прагнути до докладнішого опису життя та характеристики особи виконавця. Біографічна довідка може бути різною за обсягом і формою (див. додаток б). Обов'язковою є настанова на пошук витоків любові до мистецтва слова та джерел знайомства з творами. Важливо з'ясувати, у якому середовищі росла та виховувалася людина, як складалося її життя далі, від кого й де (у сім'ї, на виробництві, у школі) вчилася вона пісень, казок, загадок. Не завадить відзначити, яке місце цієї особи в сучасному житті села (міста): рівень громадської активності, авторитет поміж земляків, коло знайомств. Необхідно дати характеристику його (виконавця) як митця, змалювати манеру його виконання: темп оповіді, пози, жести, міміку, що він цінує у своєму репертуарі, якими зауваженнями супроводжує свою мову.

Перед збирачем фольклору при підготовці нарису про виконавця, стоїть завдання виявляти граничну спостережливість і вміння виділяти риси своєрідності цієї людини як митця. Дуже бажаним було б створення згодом на основі цих нарисів глибших із наукового погляду робіт (курскових робіт, виступів на студентській науковій конференції, на засіданні гуртка), написання статей для місцевої преси та факультетської стіннівки.

4. ОБРОБКА ФОЛЬКЛОРНОГО МАТЕРІАЛУ

Паспортизація текстів усної народної творчості

Твори усної народної творчості, зібрані упродовж практики, оформлюються в збірку фольклорних матеріалів. При її укладанні необхідно зважати на такі правила:

1. Записи творів усної народної творчості оформлюються залежно від жанрової та видової належності. Віршовані жанри записуються з дотриманням членування тексту на вірші, з виділенням приспівів, строф. Прозові жанри записуються з виділенням абзаців, діалогів, прямої мови.

2. Текст кожної пісні, казки та творів будь-яких інших жанрів оформлюється на односторонньому білому нелінованому аркуші формату А 4.

3. Перед текстом у правому куті аркуша оформлюється паспорт запису. Він містить такі відомості:

- область, район, населений пункт, у якому проводився запис;
- прізвище, ім'я та ім'я по батькові виконавця, а також рік, місце його народження, освіта, професія;
- дата запису;
- назва жанру;
- прізвище та ініціали збирача;
- номер носія інформації (касета, диск), місце розташування на носії, порядковий номер звукозапису, якщо твір записувався за допомогою технічних засобів.

4. Кожен записаний текст повинен супроводжуватися коментарями (примітками). У них необхідно відзначити, за яких побутових умов виконувався твір, у який момент обряду. Також необхідно пояснити значення незрозумілих діалектних слів, місцеву назву жанру, якщо вона є.

5. На окремих аркушах оформлюється опис обрядів (від одного інформанта). Якщо такі відомості інформантом викладалися непослідовно, то при переписуванні їх можна об'єднати у тій послідовності, у якій вона

запропонована в «Питальнику». Не слід об'єднувати відомості, отримані від різних інформантів.

6. Якщо текст виявився значним за обсягом і не вміщується на одному аркуші, то його необхідно продовжити на новому аркуші, а аркуші нумеруються. Вдруге писати паспорт на кожному пронумерованому аркуші не треба.

7. Твори малих жанрів можна оформлювати на одному аркуші, але тільки в тому разі, якщо вони зібрані від одного виконавця.

8. Кожен електронний носій інформації супроводжується реєстром, у якому записані назви творів та визначений їх жанр у тій послідовності, у якій вони записані на носії. Реєстр зберігається разом із носієм.

Певну частину записаних творів становлять пісні, загадки, перекази тощо, не друковані раніше та невідомі науці. Це зобов'язує докласти всіх зусиль, щоб виявити ці твори, переписати їх за встановленою формою та передати до наукових закладів, що безпосередньо займаються фольклористичною роботою. На основі поданих робочими групами зошитів укладаються добірки текстів для шкільних кабінетів української літератури, краєзнавчих музеїв, будинків народної творчості.

5. ЗВІТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ

Звітна документація містить щоденник, звіт та збірку матеріалів, подається у прозорій пластиковій теці (див. додаток 2).

Щоденник. Під час фольклорної практики та експедиційної роботи студенти повинні вести щоденник, у якому щодня фіксують свої спостереження над побутованням творів усної народної творчості. Щоденник – головний звітний документ студента-практиканта. Він повинен мати таку структуру:

- 1) зміст;
- 2) історична довідка про населений пункт;
- 3) щоденні записи;
- 4) покажчик виконавців (див. додаток 5);
- 5) жанровий покажчик (із визначенням номера тексту та загальної кількості) (див. додаток 3);
- б) покажчик фольклорних текстів (див. додаток 4).

Щоденник оформлюється на групу збирачів (одного збирача). Записи у щоденник здійснюються щодня після завершення опитувань інформантів. У щоденнику після дати роботи вносяться такі відомості:

- усі дії практиканта (групи) щодо запису фольклору;
- фольклорні тексти, зібрані упродовж дня;
- загальні зауваження та спостереження щодо побутовання фольклору в населеному пункті, стосунки між виконавцями в побуті та під час виконання народнопоетичних творів; ставлення до традицій населення;
- підсумки дня (з ким вдалося поспілкуватися, хто відмовився, чому; чи всі поставлені завдання виконані);
- план роботи на наступний день.

Не варто перевантажувати щоденник інформацією, пов'язаною з побутом групи (студента) під час практики. Необхідно пам'ятати, що щоденник – офіційний документ, тому не треба вносити в нього записи особистого характеру. Не слід вклеювати в щоденник гербарій (хіба що це

лікарські рослини, які подаються з коментарями стосовно їхнього застосування, і відображають місцеві традиції), фотографії, які не стосуються збирацької роботи, та робити малюнки на берегах.

Сторінки щоденника повинні мати наскрізну нумерацію. Чистовий примірник щоденника оформлюється на аркушах формату А 4 і здається практикантом до архіву кафедри разом з матеріалами записів.

Звіт. Звіт про виконання програми практики укладається на аркушах формату А 4. Його обсяг – 3-4 сторінки. Звіт містить чотири розділи:

1. Час і місце проходження практики.
2. Загальна оцінка зібраного матеріалу. Називається кількість записаних студентом творів – загальна та за жанрами. Визначається питома вага традиційного фольклору, співвідношення його з сучасною народною пісенною та оповідною творчістю.

3. Характеристика виконавців. Подаються імена найталановитіших виконавців, прослуханих студентом, окреслюється їхній репертуар. Указуються загальна кількість виконавців, їхня вікова характеристика, відмінність у репертуарі представників різних поколінь.

4. Особливості побутування фольклору. Указується, як ставляться в селі (місті) до фольклору, чи має він популярність, які зв'язки художньої самодіяльності з місцевим фольклором.

Наприкінці звіту ставиться особистий підпис студента та дата завершення практики.

Збірка матеріалів. Зібрані під час практики тексти переписуються на односторонні білі неліновані аркуші формату А 4. На титульній сторінці збірки чітко випикується рік проходження практики, позначається час і місце проходження практики, указуються прізвища учасників запису (робочої групи) (див. додаток 1). У збірці нумеруються сторінки. Кожен текст незалежно від обсягу має свій порядковий номер.

Збірку фольклорних матеріалів відкриває історично-етнографічний нарис. У ньому характеризується населений пункт, де відбувалася практика. Подаються коротка історія села (міста), опис його географічного становища, сучасного розвитку економіки та культури. Тут можна наводити різноманітні відомості, що дають уявлення про життя населеного пункту: наскільки велика відстань до обласного (районного) центру, інших міст, чим займаються мешканці, хто вони за національністю, яка вікова група переважає тощо. Можна подати карту-схему населеного пункту з позначенням визначних місць.

Матеріал групується за принципом персоналій. На початку кожного розділу вміщується «портрет» виконавця (див. додаток б), потім переписуються почуті від нього твори, завершують розділ коментарі та примітки до текстів. Працюючи над портретом інформанта, збирачеві фольклору необхідно пам'ятати, що він створює характеристику знавця фольклору. Тому біографія виконавця може бути важливим доповненням до загальної картини побутування фольклору. Усе, що говоритиме виконавець про твір, варто навести в коментарях:

- жанрову належність (за визначенням виконавця);
- ставлення самого виконавця до твору;
- побутові умови, у яких виконується твір;
- записано твір за спогадами, чи він активно виконується;
- де, від кого перейняв виконавець свої твори;
- коли зазвичай виконується твір.

Крім того, варто змалювати обряди, ритуальні дії, з якими пов'язуються виконувані твори, пояснити діалектизми та рідковживані слова.

Твори, уміщені в збірці, мають наскрізну нумерацію. Послідовність запису творів у збірці фольклорних матеріалів має бути такою:

1. Календарно-обрядові пісні (колядки, щедрівки, посівальні пісні, веснянки, русальні, купальські, петрівчанські, жниварські пісні).

2. Родинні обрядові пісні (весільні пісні; пісні, виконувані на родини та хрестини; голосіння).

3. Замовляння (лікарські, любовні, промислові).

4. Загадки.

5. Прислів'я та приказки.

6. Казки (про тварин, чарівні, соціально-побутові).

7. Легенди (космогонічні, зоогонічні, топонімічні, історичні та героїчні, демонологічні, християнські).

8. Перекази та оповідання.

9. Анекдоти.

10. Історичні пісні.

11. Ліричні пісні (соціально-побутові, родинно-побутові, гумористичні та сатиричні).

12. Балади (фантастичні, соціально-побутові, історичні).

13. Короткі пісеньки (коломийки, частушки, приспівки, дрібушки, козачки).

14. Народна драма (вертеп, «коза»).

15. Дитячий фольклор (колискові пісні, забавлянки, заклички, примовки, прозивалки, небилиці, скоромовки, лічилки).

Наприкінці збірки вміщуються два покажчики: перший – «Виконавці фольклорних творів. Персоналії», другий – «Зміст». У першому вказуються сторінки, на яких розміщуються твори, записані від певного виконавця, коментарі до них і відомості про виконавця. Наприклад:

Петренко Г. М.

Характеристика виконавця.....10-12

Казки13-17

Перекази17-18

Ліричні пісні19-25

Примітки25-27

Зміст характеризує жанрову структуру зібраного матеріалу. Прізвища виконавців тут не згадуються, наводяться лише порядкові номери творів різних жанрів у визначеній вище послідовності. Наприклад: Загадки5-7, 13-17, 92-93, 136

6. КРИТЕРІЇ ТА НОРМИ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРАКТИКИ

Основними критеріями оцінювання результатів фольклорної практики є:

- 1) узагальнені систематизовані знання про структуру фольклорного репертуару різних вікових і професійних груп населення;
- 2) удосконалені вміння застосовувати набуті знання в навчальній та науковій діяльності, у стандартних і нестандартних ситуаціях;
- 3) вироблені навички практичного аналізу фольклору;
- 4) сформовані уявлення про методи збирання фольклору й аналізу зібраних творів;
- 5) повнота, правильність і точність аналізу зібраного фактичного матеріалу, його оформлення.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ ПРИ РЕЙТИНГОВІЙ СИСТЕМІ ОЦІНЮВАННЯ ЗА ВИДАМИ ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:

Відповідно до програми фольклорної практики науковий керівник оцінює:

1. Опрацювання наукової, науково-популярної, довідкової літератури та періодичної преси, у якій подаються відомості про населений пункт **20 балів**
2. Проведення опитування інформаторів за питальником під час практики **20 балів**
3. Фіксація матеріалів практики за допомогою технічних засобів **10 балів**
4. Оформлення звітної документації **25 балів**
5. Розробка презентації матеріалів практики **25 балів**

Усього 100 балів

Оцінювання результатів фольклорної практики є недиференційованим, передбачає зараховано / не зараховано.

КОНТРОЛЬ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

За національною шкалою (залік)	За національною шкалою (екзамен)	За шкалою ESTC	Кількість балів
ЗАРАХОВАНО	ВІДМІННО	A	90–100
	ДОБРЕ	B	80–89
		C	71–79
		D	61–70
	E	50–60	
НЕ ЗАРАХОВАНО	НЕЗАДОВІЛЬНО	FX	30–49
		F	0–29

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

За національною шкалою (залік)	За національною шкалою (екзамен)	Кількість балів	Критерії оцінювання результатів діалектологічної практики
ЗАРАХОВАНО	ВІДМІННО (A)	90–100	Участь студента в настановчій та підсумковій конференціях. Вчасно поданий науковому керівникові звіт про проходження фольклорної практики, який засвідчує, що студент узагальнив та систематизував знання про структуру фольклорного репертуару різних вікових і професійних груп населення, зібрав загальні відомості про населений пункт; зафіксував інформацію про виконавця; проводив роботу за запропонованим Питальником (або за створеним власним); записував фольклор та паспортизував зібраний матеріал. Звіт технічно правильно оформлений. Студент добре володіє матеріалом, спроможний аналізувати, систематизувати, узагальнювати. Фактичні помилки відсутні.
	ДОБРЕ (B)	82–89	Участь студента в настановчій та підсумковій конференціях. Вчасно поданий науковому керівникові звіт про проходження фольклорної практики, який засвідчує, що студент узагальнив та систематизував знання про структуру фольклорного репертуару різних вікових і професійних груп населення, зібрав загальні відомості про населений пункт; зафіксував інформацію про виконавця; проводив роботу за запропонованим Питальником (або за створеним власним); записував фольклор та паспортизував зібраний матеріал. Звіт технічно

			правильно оформлений. Студент добре володіє матеріалом, спроможний аналізувати, систематизувати, узагальнювати. Подекуди наявні фактичні помилки.
	ДОБРЕ (C)	74–81	Участь студента в настановчій та підсумковій конференціях. Вчасно поданий науковому керівникові звіт про проходження фольклорної практики, який свідчить, що студент узагальнив та систематизував знання про структуру фольклорного репертуару різних вікових і професійних груп населення, зібрав загальні відомості про населений пункт; зафіксував інформацію про виконавця; проводив роботу за запропонованим Питальником (або за створеним власним); записував фольклор та паспортизував зібраний матеріал. Звіт технічно правильно оформлений. Студент добре володіє матеріалом, спроможний аналізувати, систематизувати, узагальнювати.. Наявні фактичні та технічні помилки.
	ЗАДОВІЛЬНО (D)	61–70	Участь студента в настановчій та підсумковій конференціях. Вчасно поданий науковому керівникові звіт про проходження фольклорної практики, який свідчить, що студент узагальнив та систематизував знання про структуру фольклорного репертуару різних вікових і професійних груп населення, зібрав загальні відомості про населений пункт; зафіксував інформацію про виконавця; проводив роботу за запропонованим Питальником (або за створеним власним); записував фольклор та паспортизував зібраний матеріал. Звіт містить технічні помилки. Загальна кількість текстів не відповідає вимогам. Незавжди є паспортизація текстів або інформація про виконавців.
	ЗАДОВІЛЬНО (E)	50–60	Участь студента в настановчій і підсумковій конференціях. Вчасно поданий науковому керівникові звіт про проходження фольклорної практики, який свідчить, що студент в основному впорався з поставленими завданнями. Звіт з фольклорної практики є неповним, наявна ціла низка фактичних, логічних і мовленнєвих недоліків. Немає паспортизації текстів, фіксації інформації про населений пункт, виконавців. Якість опрацьованих матеріалів є задовільною. Загальна кількість текстів не відповідає вимогам. Звіт оформлено з помилками.
НЕ ЗАРАХОВАНО	НЕЗАДОВІЛЬНО (FX)	30–49	Участь студента в настановчій та підсумковій конференціях. Невчасно поданий науковому керівникові звіт про проходження фольклорної практики, який свідчить, що студент не впорався з поставленими завданнями. Представлені матеріали не мають ніякої наукової цінності. Є

			неякісними, кількісно обмеженими. Студент здебільшого обмежується лише опитуванням за питальником.
	НЕЗАДОВІЛЬНО (F)	0–29	Відсутність студента на настановчій і підсумковій конференціях. Невчасно поданий науковому керівникові звіт про проходження фольклорної практики є досить примітивним, свідчить, що студент не впорався з поставленими завданнями. Представлені матеріали не мають ніякої наукової цінності. Є неякісними, кількісно обмеженими. Студент обмежується опитуванням за питальником.

7. ОПИТУВАЛЬНИК ПІД ЧАС ЗБИРАННЯ ФОЛЬКЛОРУ

Календарно-обрядова поезія

1. Як відзначалися в давнину святки (24 грудня - 6 січня) у цій місцевості? Запишіть розповідь.
2. Як відбувався святвечір, які обряди пов'язувалися з ним (наприклад, перенесення куті на покуть, залишення одного вільного місця за столом, настилання під обрус сіна)? Що говорилося при цьому?
3. У які дні прийнято було колядувати, у які щедрувати? Яким був склад групи колядників (кількість, вік, стать)? Як розподілялися обов'язки між ними: чи був береза, міхоноша? Чи були серед колядників ряджені? Чи не виконували вони якихось сценок? Що носили з собою колядники?
4. Підійшовши до хати, питали дозволу колядувати чи ні? Як формулювалося питання?
5. Пісня виконувалася під вікнами чи в приміщенні? Співалася одна пісня для всіх членів сім'ї чи колядки адресувалися персонально господареві, господині, парубкові, дівчині? Запишіть їх тексти.
6. Якими формулами колядники дякували за обдарування? Які формули погроз на випадок поганого обдарування були відомі?
7. Чи практикується колядування та щедрування зараз? Як воно відбувається?
8. Чи відомий звичай засівання (посипання)? Які пісні виконували посипальники? Що примовляли при засіванні?
9. Як відбувалася зустріч весни, які обряди були та в які дні, які пісні співалися, коли, де? Чи розігрувався зміст пісень?
10. Які обрядові дії супроводжували початок оранки, сівби, вихід худоби на пасовисько, які словесні формули вони містили? Які примовляння та пісеньки виконувалися під час першого весняного грому, дощу?
11. Чи відзначався якимось «русальний тиждень», «русальний великдень», з якими віруваннями вони пов'язані, які пісні виконувалися в ці дні?

12. Які обрядові дії характерні для дня Івана Купала: чи не було звичаїв розкладати вогнище, стрибати через вогонь, пускати вінки на воду, прикрашати дерево, купатися в річці?

13. Які пісні супроводжували ці обряди, чи співалося про Марену, Купала, Кострубонька, чи виконувалися жартівливі пісні у формі змагання між хлопцями та дівчатами?

14. Чи пов'язувалися якісь обряди зі святом Петра та Павла, які пісні виконувалися при цьому?

15. Як розпочиналися та завершувалися жнива, які обряди при цьому були, чи використовувалися спеціальні замовляння?

16. Які твори виконувалися на початку жнив і після їх завершення раніше та які виконуються тепер? Чи співалися пісні під час роботи в полі?

Родинна обрядова поезія

17. Які обрядові дії супроводжували народження дитини, чи відбувалися родини та хрестини, які пісні на них виконувалися, які формули супроводжували принесення подарунків?

18. Які обряди та замовляння супроводжували перше купання дитини, одягання, покладення до колиски, пострижини, випадання зуба?

19. Як відбувалося сватання, кого кликали в старости, чи використовували старости в розмові алегоричні прийоми ловлі куниці, купівлі-продажу телички, ягниці? Якими словами батьки благословляли молодих? Чи співали на сватанні пісень?

20. Чи був звичай робити оглядини, як вони відбувалися?

21. Як відбувався обряд заручин, чи виголошували старости ритуальні промови, яких пісень співали?

22. Яким було бгання та випікання короваю, шишок, які обряди були з цим пов'язані, які пісні виконувалися коровайницями?

23. Коли і як плели вінки та гільце (вильце), яких пісень при цьому співали?
24. Як запрошували молоді гостей на весілля, чи співалися при цьому пісні, які саме?
25. Як відбувалося розчісування коси перед весіллям та на дівич-вечір? Записати пов'язані з цими обрядами пісні.
26. Розповісти про обряди дня шлюбу, записати пов'язані з цими обрядами пісні, виконувані світилками, дружками, боярами, свахами.
27. Які обряди були в наступні дні весілля (перезва, циганщина тощо), які пісні виконувалися в цей час?
28. Як називалися учасники весілля з боку молодого та молодої (бояри, дружки, світилки, старости тощо), у чому полягали їхні функції?
29. Чим відрізняється сучасне весілля від традиційного, коли припинили справляти весілля по-старовинному, яке ставлення до традиційних обрядів молоді, середнього та старшого покоління, чи є в селі люди, що добре знають старовинне весілля?
30. Які обряди були при проводах до війська, чи траплялися рекрутські голосіння, пісні, співвіднесені з проводами до війська? Як проводжають до армії зараз?
31. Які обрядові дії супроводжували похорон і поминки, з якою метою та в якій послідовності вони відбувалися?
32. Як називалися «смерть», «домовина»? Які в обстежуваній місцевості є прикмети, пов'язані зі смертю або з поховальним обрядом?
33. Чи завжди голосять родичі померлого, чи запрошуються (запрошувалися раніше) плакальниці?
34. Чи розрізняються голосіння за померлим (батьком, матір'ю, братом, сестрою)? Чи називається померлий на ім'я в голосіннях?
35. Коли і як прощалися з померлим? Чи був звичай передавати з померлим уклін «на той світ»?

36. Які ритуальні дії були обов'язковими, доки померлий перебував у домі? Чи були звичаї завішувати дзеркала, відчиняти ворота та інше? Яке значення цих дій?

37. Який ритуал зборів померлого? Що збирали «в дорогу» і для чого? Що клали в труну та з якою метою? Які елементи містить костюм померлого? Хто наряджав померлого?

38. Які ритуали супроводжували поминки? Які страви були обов'язковими на них? Чи співалися під час поминок якісь пісні?

39. Чи існує звичай відзначати дев'ятий, сороковий чи інші поминальні дні? Як і чому їх відзначають? Чи ходять на могилу в ці дні? Чи носять на цвинтар їжу та яку, з'їдають її самі чи залишають?

40. Чи голосять при відвідуванні могил родичів у поминальні дні, які голосіння використовують?

41. Як довго триває жалоба за померлим? Чи був спеціальний одяг для днів жалоби?

42. Які легенди, перекази існують у населеному пункті, пов'язані з померлими? Чи існують якісь обереги від померлих?

43. Чи є звичай голосити на похоронах, коли та хто голосить, від кого вчилися голосити, який ступінь імпровізації голосінь, які голосіння знає співрозмовник?

Замовляння

44. Як пов'язані замовляння з календарними та родинними обрядами, з народною медициною?

45. Які замовляння, на думку виконавців, були шкідливими, а які корисними; які замовляння «охороняли» від хвороб і нещастя, які «лікували» тварин, допомагали людині в господарському й громадському житті?

46. Чи використовують замовляння зараз, яке ставлення до них?

Загадки

47. Чи існували певні умови, норми й обмеження, пов'язані з місцем загадування, з числом учасників, з порядком загадування та відгадування; чи були статеві та вікові обмеження для учасників, чи існував спеціальний віковий репертуар загадок?
48. Які трапляються загадки про навколишню природу, явища природи, тваринний та рослинний світ?
49. Які трапляються загадки про саму людину, її фізичну природу, їжу, житло, домашній інвентар, речі повсякденного вжитку?
50. Які трапляються загадки про трудовий процес, господарство, інвентар, знаряддя виробництва, техніку та засоби пересування?
51. Які трапляються загадки про освіту, шкільне виховання, абстрактні, загальні, умовні та збірні поняття (думка, тиждень, апетит тощо?)
52. Чи відомі виконавцям казки, календарно-обрядові пісні та інші жанри фольклору, що містять у собі загадки?
53. Чи використовувалися загадки на весіллі?

Прислів'я та приказки

54. Як виконавці визначають прислів'я та приказки та для чого вживають їх у мовленні; чи існують місцеві назви прислів'їв та приказок?
55. Чи збереглися прислів'я та приказки, що відобразили соціальний антагонізм?
56. Які прислів'я та приказки втілюють народне ставлення до рідної землі, праці, науки й освіти?
57. Чи трапляються прислів'я та приказки про хоробрість, вірність у дружбі, чесність, про кохання?
58. Чи трапляються жартівливі прислів'я та приказки, твори про зрадників, боягузів, скупих, хвальків, базік, ледарів, п'яниць, носіїв інших вад?

59. Чи трапляються прислів'я та приказки на сучасну тематику, чи є серед них прислів'я та приказки літературного походження, які їх джерела (усна традиція, книжки, радіо, кінофільми)?

Казки

60. Коли, у яких побутових умовах і кому розповідалися казки раніше та що змінилося сьогодні?

61. Як казкар ставиться до того, що розповідає, як розуміє значення казок, мету їх виконання? Які казки йому більше подобаються, як це впливає на його репертуар?

62. Чому виконавець став казкарем, хто його навчив розповідати казки, які їх джерела (усна традиція, книжки, радіо), чи має казкар популярність серед односельців?

63. Які казки про тварин (вовка, ведмедя, зайця тощо) казкар знає, як оцінює ступінь їх правдивості в зображенні тварин?

64. Чи відомі казкареві твори чарівного, фантастично-героїчного змісту?

65. Які соціально-побутові казки (про панівні верстви, про родинний побут і уклад патріархального села, про бідного та багатого брата, про Правду та Кривду) знає оповідач?

Легенди. Перекази

66. Чи розрізняє оповідач казки, легенди та перекази, у чому вбачає відмінність між ними?

67. У яких життєвих ситуаціях, кому та з якою метою розповідаються легенди й перекази?

68. Як співвідноситься знання казок, легенд і переказів з особою виконавця, його начитаністю, талантом оповідача, особистим досвідом?

69. Яка реакція слухачів на розповіді виконавця, чи вірять вони в правдивість розповіді, як сам виконавець ставиться до твору?

70. Що розповідають про походження світу (про землю, місяць, зорі, веселку), про появу тварин і рослин, людини?

71. Чи існують легенди та перекази про історичне минуле: Київську Русь, татарсько-турецькі напади, запорожців, голодомор, повстанський рух?
72. Які легенди розповідають про походження села та його назви, про походження назв місцевих річок, лісів, озер, гір?
73. Чи є християнські та демонологічні (про мавок, русалок, відьом тощо) легенди?

Думи

74. Чи перебували в цій місцевості кобзарі, бандуристи, лірники, якими вони запам'яталися?
75. Яким був репертуар кобзарів, чи містив він, окрім пісень, думи («козацькі пісні», «поважні пісні», «пісні про старовину»)? Спробуйте дізнатися про зміст цих творів. Історичні пісні
76. Чи сприймаються історичні пісні як окремий жанр, яке місце посідають вони в пісенному репертуарі?
77. Чи трапляються пісні про татаро-турецькі напади, полонення мирного населення та страждання в неволі?
78. Які є пісні про боротьбу проти національного гноблення, про Богдана Хмельницького, Максима Кривоноса, Івана Богуна?
79. Які пісні розповідають про Івана Мазепу, Першу та Другу світові війни?
80. Які є пісні про народні повстанські рухи та їхніх ватажків?
81. Чи трапляються пісні, у яких відображені події ХХ століття?

Ліричні пісні

82. Чи трапляються козацькі ліричні пісні? Які саме?
83. Чи трапляються кріпацькі пісні ?
84. Які відомі наймитські, заробітчанські, бурлацькі пісні?
85. Які трапляються рекрутські та солдатські пісні, коли та в якому середовищі вони найчастіше виконуються?
86. Які трапляються чумацькі пісні, чи можуть виконавці пояснити їх зміст?
87. Яке місце в репертуарі виконавців посідають робітничі пісні, які

джерела їх поширення, на який період припадає, за спогадами виконавців, їх поява?

88. Які пісні про кохання поширені в цій місцевості?

89. Які відомі ліричні пісні про родинне життя?

90. Які трапляються ліричні пісні про вдовине та сирітське життя?

91. Яка сфера поширення та призначення сатиричних і жартівливих пісень?

Записати тексти.

Пісні-балади

92. Які відомі балади на родинно-побутові теми: про перетворення невістки, заклятої свекрухою, на тополю; доньки, виданої заміж за нелюба, – на зозулю; сестри й брата – на квіти?

93. Чи трапляються історичні балади – про турецько-татарську неволю, про визвольну боротьбу українського народу?

94. Які відомі соціально-побутові балади?

95. Як розуміють і пояснюють виконавці конфлікти пісень-балад? Короткі пісенні мініатюри

96. Які короткі пісеньки відомі в цій місцевості, які терміни вживаються на їх означення: приспівки, триндички, дрібушки, козачки, співаночки, частушки, частівки, коломийки?

97. Які трапляються приспівки до танка – гопака, козачка?

98. Чи відомі коломийки; поширені вони серед різних прошарків населення чи тільки серед вихідців із західноукраїнських областей?

99. Які частушки та коломийки на родинно-побутову тематику (про кохання, родинне життя) трапляються?

100. Чи відомі виконавцям частушки та коломийки на сучасну тематику?

101. Які джерела знання частушок і коломийок виконавцями (місцева традиція, радіо та телебачення, художня самодіяльність)? Яку роль відіграють у поширенні частушок міжнаціональні контакти?

102. Чи не складають частушок виконавці або їх знайомі?

103. У яких життєвих ситуаціях співаються частушки, чи супроводжується їх виконання акомпанементом, танком, чи розігруються пісенні діалоги, як це відбувається?

Народна драма

104. Чи збереглися спогади про народний ляльковий театр (вертеп), яким був зміст вистав?

105. Чи трапляються інші види народної драми: «живий вертеп», «Коза», «Маланка», «Трон», «Цар Максимілян»? Чи брав участь у виставах хтось із наших сучасників, які спогади лишилися, чи не вдасться відтворити?

Анекдоти

106. Чи називають анекдоти в цій місцевості по-іншому: жарти, гуморески, усмішки і т. ін.?

107. Де, у яких життєвих ситуаціях і з якою метою розповідаються анекдоти?

108. Які суспільно-побутові та родинно-побутові анекдоти побутують у цій місцевості? Чи є явище модернізації старих анекдотів?

109. Чим пояснити популярність деяких анекдотів, чи існують анекдоти (давні та нові) на місцеві теми?

Дитячий фольклор

110. Які трапляються зараз колискові пісні, хто та коли їх виконує?

111. Які знав виконавець забавлянки (утішки), що супроводжують підкидання, хитання, погладжування дитини, ігри з ручками, ніжками?

112. Які відомі заклички до дощу, комах, птахів, рослин?

113. Які є прозивалки: прозивалки-прізвиська, прозивалки-портрети, прозивалки-діалоги, погрози?

114. Які є небилиці, скоромовки?

115. Які відомі лічилки, чи трапляються незрозумілі та викривлені слова в них, як виконавці пояснюють ці слова?

8. ОФОРМЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ФОЛЬКЛОРНОЇ ПРАКТИКИ

ДОДАТОК 1. ЗРАЗКИ ОФОРМЛЕННЯ ТИТУЛЬНОЇ СТОРІНКИ ЩОДЕННИКА, ЗВІТУ, ЗБІРКИ ФОЛЬКЛОРНИХ МАТЕРІАЛІВ

Міністерство освіти і науки України
Департамент науки і освіти
Харківської обласної державної адміністрації
Комунальний заклад
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія
Харківської обласної ради

Кафедра української лінгвістики, літератури та методики
навчання

Щоденник/Звіт/Збірка матеріалів
із фольклорної практики (01.07.2020 – 14.07.2020)
Харківська обл., Харківський р-н, с. Коротич

Збирач: студентка групи 111уф
Шкода Марина Сергіївна

Керівник практики:
доц. Масло О. В.

Харків – 2020

ДОДАТОК 2. ЗРАЗКИ ПАСПОРТИЗАЦІЇ ТЕКСТІВ

Харківська обл., Харківський р-н,
с. Коротич
Тризна Оксана Федорівна,
83 роки, освіта – 7 класів.
Записано 5 червня 2020 р.
Історична пісня.
Записали: Михайлова Г. П., Петренко Ю.І. –
студентки психолого-педагогічного
факультету ХГПА

Пісня про Харка і Гнатка

Їде Харко із Туреччини,
Їде та й співає;
Гей, як приїхав та до куреня,
– Аж коней немає.
«Гей, козаки, превражії сини,
Що ви наробили?
Повен курінь козаків набито, –
Коней погубили!
Сідлай, Гнатко, та сідлай, братко,
Коня та й не гайся,
Як приїдеш до річки Синюхи, –
Броду не питайся».
Як став Гнатко, як став братко
До Синюхи доїжджати,
Стали його ляхи, превражії сини,
Градом обсипати.
Як став Гнатко, як став братко
Та на той бік підпливати,
Гей, стали ляхи, превражії сини,
Звірем утікати

Харківська обл., Богодухівський р-н,
с. Павлівка
Гирка Надія Олександрівна,
79 років, освіта – 8 класів.
Записано 10 червня 2020 р.
Прислів'я.
Записали: Сергієнко Н. О., Ткаченко С.М.
– студентки психолого-педагогічного
факультету ХГПА

Од господаря повинно пахнути вітром, а од господині димові.

На красивого чоловіка дивитись гарно, а з розумним жити легко.

Краще жінка сварлива, ніж дурна.

Яке дибало, таке й здибало.

У нашого Омелька невелика сімейка: тільки він та вона, та старий та стара, тільки Сидір та Нестірко, та діток шестірко, та батько та мати, та їхні три брати.

Свій хоть не заплаче, то скривиться, хоть не скривиться, то висміє.

Своїх багато, а як пройдеться топиться, то ні за кого й ухопиться!

Рідня – серед дня, а як сонце сховається, то й не родичається.

Як не бачу – душа мре, а побачу – з душі пре.

Ще книжки в сумці, а вже хлопці на думці.

Личко біленьке, а розуму маленько.

ДОДАТОК 3. ЖАНРОВИЙ ПОКАЖЧИК

Жанр	№ текстів	Загальна кількість
Колядка	2,3,4,5,6,7,8,10-38	36
Веснянка	39,44, 53	3
Весільна пісня	1,40, 41	3
Загадка	42, 43	2

ДОДАТОК 4. ПОКАЖЧИК ФОЛЬКЛОРНИХ ТЕКСТІВ

№ текстів	жанр	№ сторінки
1	колядка	6
2	веснянка	7
3	загадка	8
4	казка про вовка- колядника	10

ДОДАТОК 5. ЗРАЗОК ПОКАЖЧИКА ВИКОНАВЦІВ

Стороженко (Момот) Зінаїда Пилипівна, 1935 р. н., народилася та безвиїзно прожила у с. Полкова Микитівка Богодухівського району Харківської області; № 7 – веснянка, № 9-11 – ліричні пісні.

Ткаченко (Дзюба) Олександра Миколаївна, 1937 р. н., народилася у с. Шарівка Валківського району Харківської області. 1957 року вийшла

заміж у с. Скосогорівка Богодухівського району Харківської області, де й мешкала на момент запису; № 14 – петрівчана пісня, № 24-30 – казки.

ДОДАТОК 6. ЗРАЗОК ХАРАКТЕРИСТИКИ ВИКОНАВЦЯ

Дем'яненко (Дідик) Марія Іванівна

Народилася 1934 року у м. Городенка Івано-Франківської області. Закінчила чотири класи школи. 1950 року завербувалася на шахту у м. Антрацит Луганської області, де й познайомилася зі свої майбутнім чоловіком Михайлом Дем'яненком. 1957 року вона разом з чоловіком переїздить на його батьківщину до с. Шевченкове Валківського району Харківської області. У бригаді місцевого колгоспу вона пропрацювала дояркою до самої пенсії. Народила та виховала трьох дітей. Чоловік її п'ять років тому помер і Марія Іванівна зараз мешкає сама, бо не хоче переходити до старшої доньки, яка живе у цьому ж селі. Ще й сьогодні вона тримає невеличке господарство – козу та два десятки курей.

Від Марії Іванівни записано 27 текстів усної народної творчості, переважна більшість з яких – весільні пісні (10) та голосіння (7). У селі кажуть, що таких пісень, яких вона знає, ніхто не співає. Саме тому її зазвичай запрошують на похорон голосити за померлим. Крім того, у репертуарі виконавиці є обрядові пісні.

Хоча Марії Іванівні уже 86 років, вона доволі активна людина, часто жартує, сміється. Вона невисока, середньої статури, у селі її називають «стара Дем'яненчиха». Голос у неї глибокий, сильний. Пісні виконує з великим задоволенням, обов'язково згадуючи, коли і хто їх співав, за яких умов.

Улюблена її пісня «Брала дівка льон», якої у всій окрузі ніхто, крім Марії Іванівни не виконує. До записувачів фольклору виконавиця поставилася з симпатією.

ДОДАТОК 7. ЗРАЗОК ТАБЛИЦІ ДЛЯ УКЛАДАННЯ РЕЄСТРУ ФОЛЬКЛОРНИХ ЗАПИСІВ

Прізвище, рік народження, місце проживання	Зміст запису (жанрова приналежність)	Примітки	Шифр
Куценко Ганна Василівна, 1938, с. Огульці Валківського р-н Харківської обл.	Похоронне голосіння дочки за батьком Мій таточко, мій ріднесенький, <hr/> Мій таточку, мій старесенький! _		
Паспортні дані наступного інформанта			

ДОДАТОК 8. ЗРАЗОК ОБЛІКОВОЇ КАРТКИ ФОЛЬКЛОРНОГО ТЕКСТУ

Час запису	Місце запису (село, район, область)	Шифр
Збирач	Виконавець (ПІБ, рік і місце народження)	
Назва тексту коротка анотація (основні сюжетні мотиви; тип казкового сюжету)		
Жанрові, функціонально-побутові характеристики фольклорного тексту.		

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИЧОК

АУТЕНТИЧНИЙ ФОЛЬКЛОР – усі види творчо-прикладної діяльності – словесна, музична, народні обряди, хореографія, народний театр, різні жанри власне прикладної, ручної діяльності (вишивка, різьбярство, гончарство, ткацтво і т. д.) у їх первозданному, адекватному генетичним джерелам вигляді, без будь-яких обробок – літературних, композиторських, режисерських; вони функціонують у природному середовищі села або в сценічній чи виставковій репрезентації.

АВТОЛОГІЯ (від грецьк. autos – сам і logos – слово) – уживання слів у поетичному тексті в прямому значенні на відміну від тропів. Наприклад, автологічний стиль.

АЛЕГОРІЯ (від грецьк. allegoria від allos – інакший, agoreo – говорю) – один з видів іномовлення, вираження абстрактного об'єкта (поняття) через конкретний образ.

АНЕКДОТ – (від гр. anekdotos – неопублікований) – коротке усне жартівливе оповідання з несподіваним закінченням.

АНІМІЗМ (від лат. anima – душа) – віра в наявність душі чи духу в явищах природи, речах та предметах навколишнього світу.

АНТРОПОМОРФІЗМ (від грецьк. antropos – людина + morphe – форма) – уподібнення людини за зовнішнім виглядом.

АПОКРИФИ (від грецьк. apokryphos – таємний) – заборонені християнською церквою стародавні книги, у яких записувалися народні сказання, замовляння, прикмети та різноманітні повчання; твір з біблійним сюжетом, що містить відступи від офіційного віровчення й тому відкидається церквою.

АРХЕТИП (грецьк. arche – початок і typos – образ) – прообраз, первісний образ, ідея; «першообрази, прообрази універсальних міфологічних мотивів і сюжетів», які формуються, згідно зі швейцарським психоаналітиком К.-

Г.Юнгом, у сфері «колективного несвідомого» і реалізуються не лише в явищах несвідомого (сни і т. ін.), але і в міфотворчості.

БАЙКА—ліро-епічний жанр: невеличкий, здебільшого віршований повчально-гумористичний чи сатиричний твір з алегоричним змістом, у якому людське життя відтворюється або в образах тварин, рослин і речей, або зведене до простих і умовних стосунків.

БАЛАДА (від прованс. ballar — танцювати) – віршований твір з гострим драматичним сюжетом, любовного, казковофантастичного, легендарно-історичного, героїко-патріотичного змісту.

БИЛИНИ (від старод. слова "быль" — те, що справді було) – українські та російські епічні народні пісні героїчного, соціальнопобутового та казкового характеру, складені безіменними співцями про події переважно XI—XVI ст. Збереглися головним чином у північних районах Росії.

БУВАЛЬЩИНА – у народній творчості – коротке усне оповідання про те, що нібито сталося насправді.

ВАРІАНТ (від лат. variantis – мінливий) – у фольклорі: кожне одноразове виконання народного твору, а також його зафіксований текст.

ВЕРТЕП (від старослов. печера) – народний ляльковий театр, поширений в Україні XVIII—XIX ст. Являв собою скриньку у вигляді двоповерхового будиночка із прорізами в підлозі, через які вертепник управляв дерев'яними ляльками. Виконавцями та авторами вертепних драм виступали школярі й мандрівні дяки, пізніше – мандрівні артисти.

ВЕСІЛЬНІ ПІСНІ – сімейно-побутові пісні, які супроводжували обряд весілля. За змістом і жанром їх можна розподілити на величальні, любовні, застольні, гумористичні, танкові та ін. Основними виконавцями весільних пісень були хори, що складалися з дружок – подруг молоді – й свашок та світилок – у молодого. Піснями висловлювались побажання щасливого й заможного життя молодим, звеличувалась їхня краса, сила й працьовитість, а також гостинність та щедрість батьків

ВЕСНЯНКИ, ГАЇВКИ ЧИ ГАГЛІКИ – давні за походженням обрядові, переважно танкові дівочі, пісні, що виконувалися на честь приходу весни й оспівували пробудження природи, кохання, радісну працю на землі. Весняні обрядові пісні були дуже поширені в Росії, в Україні й Білорусії.

ВІРУВАННЯ – релігійні уявлення якого-небудь віросповідання.

ГІПЕРБОЛА (від грецьк. hyperbole – перебільшення) – мовностилістична фігура риторичного призначення або поетичний троп, що містять художнє перебільшення будь-якого об'єкту художньої рефлексії.

ГУМОР (лат. humor – волога, рідина) – різновид комічного, відображення смішного в життєвих явищах і людських характерах. Гумор не заперечує об'єкта висміювання й цим відрізняється від сатири, для якої характерне цілковите заперечення й різке осміяння зображуваного. Добродушний гумор піддає осміянню здебільшого частковій недоліки загалом позитивних явищ, окремі смішні риси в характері людини.

ДРАМА НАРОДНА – різні форми народного театрального мистецтва, які передавалися в усній формі від одного покоління до іншого й виконувалися самодіяльними артистами. Елементи народної драми були в обрядах (різдвяних, купальських, весільних та ін.), але існували й різні види театру: ляльковий (вертеп з інтермедіями в Україні, театр Полішинель в Італії, Петрушка – у Росії та ін.), «живий театр», у якому ролі виконували люди, релігійні вистави з інтермедіями тощо.

ДУМИ – народні ліро-епічні пісні переважно героїчного характеру про важливі події Історії України (починаючи з XV ст.), виконувані народними співцями речитативом (співом-декламацією) під акомпанемент кобзи чи ліри.

ДВОВІР'Я – поєднання у свідомості народу язичницького та християнського світоглядів.

ДЕМОНОЛОГІЯ – учення про духів-демонів, які шкодять або сприяють людині в її справах.

ДИДАКТИЧНИЙ – повчальний, наставницький, який має характер повчання.

ДРАМА (грецьк. drama – дія) – один з літературних родів, який змальовує світ у формі дії, здебільшого призначений для сценічного втілення.

ЕТНОГРАФІЧНА ГРУПА – локально-територіальна частина етносу, яка вирізняється особливостями традиційної матеріальної та духовної культури, побуту, інколи діалектом. Такими групами в Україні є гуцули, бойки, лемки, поліщуки, подоляни, волиняни та ін.; це локальна частина етносу, яка має спільну з ним етнічну самосвідомість, але відрізняється деякими рисами традиційно-побутової культури.

ЕТНОГРАФІЯ – історична наука про походження й історію народів, формування специфічних особливостей їх традиційного побуту, матеріальної та духовної культури; галузь гуманітарних наук, що вивчає народи (етноси), їхнє походження, етнічну історію, традиційно-побутову культуру та характер міжетнічних відносин, базуючись переважно на даних польових досліджень.

ЕТНОС – спільнота людей (плем'я, народність, нація), що історично склалася та має соціальну цілісність й оригінальний стереотип поведінки; це усталена спільність людей, що історично склалася на певній території та позначена спільністю мови, культури, побуту, психічного складу, єдністю етнічної самосвідомості, зафіксованої у самоназві, а також усвідомленням єдності родового походження і водночас несхожістю на інші етноси. Це органічна соціальна система з чітко вираженою структурою, в основі якої лежить система міжпоколінної етнокультурної інформації, освяченої традиціями.

ЖАНР ЛІТЕРАТУРНИЙ (від франц. genre – вид, рід) – вид змістовної форми, яка зумовлює цілісність літературного твору, що визначається єдністю теми, композиції та мовленнєвого стилю.

ЖАНРОВА ДОМІНАНТА – визначальна жанрова характеристика твору, його жанрова концепція.

ЖАНРОВА СИСТЕМА (система жанрів) – відносна стійка єдність жанрових форм.

ЗАГАДКА – один із жанрів народної творчості, метафоричне описання предмета чи явища, яке необхідно розгадати.

ЗАКЛИЧКИ — вид дитячого фольклору, пісенне звертання до природи із проханням сприяння, допомоги. Заклички пов'язані з вірою давньої людини в магічну силу слова. Поступово ця віра втрачалася, але її відгомін залишився жити у дитячому фольклорі.

ЗАМОВЛЯННЯ – слова, вислови, віршовані формули, дуже давні за походженням, яким приписується магічна сила, здатна викликати бажаний стан. Тематика замовлянь досить широка: господарчі, лікувальні, любовні тощо. Виникли вони дуже давно, відбиваючи тодішній стан свідомості людини, але збереглися дотепер. Виконувалися замовляння в супроводі певних рухів, жестів тощо.

ЗВИЧАЙ – повсякденний усталений спосіб (правило) поведінки, складений історично, на основі людських стосунків, у результаті багаторазового здійснення одних і тих же дій та усвідомлення їх суспільної значущості.

ЗООМОРФІЗМ (від грецьк. *Zoon* – тварина + *morphe* – форма) – уподібнення тваринам за зовнішнім виглядом.

ІМПРОВІЗАЦІЯ (від італ. *improvvisazione*, лат. *improvisus* – несподіваний, раптовий) – процес складання художнього твору в момент його виконання. Імпровізація передбачає свободу поетичних асоціацій, високу майстерність та обдарованість автора.

ІНІЦІАЦІЯ (від лат *initiatio* – здійснення таїнств, посвята) – обряд родового суспільства, що забезпечує посвяту, перехід його членів до нової статевовікової групи.

ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНИЙ РЕГІОН – територія, що вирізняється комплексом етнокультурних прикмет (народною архітектурою, одягом, господарськими заняттями тощо), сформувалась унаслідок ландшафтно-кліматичних, історичних особливостей тощо. Такий регіон може утворювати декілька етнографічних груп (Карпатський, Поліський регіони тощо); це таке етнотериторіальне утворення в рамках усього етносу, яке за історичною долею та етнічним обличчям його населення є самобутнім, що зафіксовано в історичних документах і відтворене у крайовій символіці та людській пам'яті.

ІСТОРИЧНІ ПІСНІ – народні ліро-епічні твори про важливі історичні події та видатних історичних осіб. В історичних піснях прославляється героїчна боротьба народу проти татарських, турецьких та польських поневолювачів, а також проти внутрішніх гнобителів. В історичних піснях показані також події російсько-японської війни 1904—1905 рр., першої світової війни, трьох російських революцій, громадянської й Вітчизняної воєн. Термін виник у 30-х роках ХІХ ст.

КАЗКА – фольклорний розповідний твір про вигадані, а часто й фантастичні події, що відбуваються з людиною чи твариною. Казки виникли в доісторичні часи й відігравали значну роль у духовному житті всіх народів.

КОБЗАР, або БАНДУРИСТ – український народний співець, який виконує пісні під акомпанемент кобзи (пізніше – бандури). Основний репертуар кобзарів – думи, історичні пісні, а також веселі, розважальні частівки

КЛАСИФІКАЦІЯ (лат. classis – розряд + facere – робити) – 1) система супідрядних понять (класів об'єктів, явищ) у якійсь галузі знання, складена на основі врахування загальних ознак об'єктів і закономірних зв'язків між ними; 2) розподіл тих чи інших об'єктів по класах (розділах, розрядах) залежно від їх загальних ознак, що фіксує закономірні зв'язки між класами об'єктів у єдиній системі даної галузі знання.

КОЛИСКОВІ ПІСНІ – народні пісні, що співаються тоді, коли заколискують дітей, присипляють їх. За походженням – різновид народної поезії, але пізніше колискові почали створювати й поети, надаючи їм нерідко соціального змісту (Т.Шевченко, І.Франко та ін.).

КОЛОМИЙКА (від назви гуцульського міста Коломия) – коротка лірична або жартівлива танцювальна пісня, поширена на західноукраїнських землях.

КОЛЯДКИ – давні за походженням обрядові величальні пісні, обрядові пісні, що виконувалися групами молоді (колядників) під час різдвяних свят.

КОМІЧНЕ (грецьк. komikos – смішний) – категорія естетики, що характеризує той аспект естетичного опанування світу, який супроводжується сміхом без співчуття, страху й пригнічення.

КОМПОЗИЦІЯ (лат. compositio – побудова, складання, поєднання, створення) – побудова твору, доцільне поєднання всіх його компонентів у художньо-естетичну цілісність, зумовлену логікою зображеного, представленого читачеві світу, світоглядною позицією, естетичним ідеалом, задумом письменника, канонам, нормами обраного жанру, орієнтацією на адресата; форма побудови художнього твору, яка знаходить свій вияв у смислосначущому співвідношенні окремо взятих його частин.

КОНТАМІНАЦІЯ (лат. contaminatio – схрещування, змішування) – поєднання в літературних і фольклорних творах добре відомих частин інших творів (віршових, пісенних або й цілих строф, куплетів тощо) не як цитат, а як структурних, змістовних складників цих творів.

КУЛЬТ (від лат. cultus – вшанування) – інститут ушанування та поклоніння речам, явищам, істотам, божествам.

КУМУЛЯЦІЯ (лат. simulatio – нагромадження, збирання) – стилістичний прийом, явлений багаторазовим повторенням певних елементів твору.

КУПАЛЬСЬКІ ПІСНІ – обрядові пісні весняно-літнього циклу, поширені у східних слов'ян, особливо в Україні та Білорусії. Назва походить від свята

Івана Купала (24 червня), яке увійшло в народний побут ще з язичницьких часів

ЛЕГЕНДА (від лат. *legenda* – те, що слід читати) – переказ, фантастичне оповідання про події, які могли бути в минулому. Найбільш поширені легенди про заснування міст (наприклад, про заснування Києва трьома братами і сестрою), про видатних людей, святих подвижників.

ЛПРИЗМ – естетичне сприйняття дійсності, у процесі якого буття осмислюється крізь призму людських переживань.

ЛПРИКА (від грец. *lira* – струнний музичний інструмент, під акомпанемент якого стародавні греки співали пісні) – один із трьох основних літературних родів, у якому навколишня дійсність зображується шляхом передачі почуттів, настроїв, переживань, емоцій ліричного героя чи автора; один із трьох, поряд з епосом та драмою, родів художньої літератури, у якому у формі естетизованих переживань осмислюється сутність людського буття, витворюється нова духовна дійсність, розбудована за законами краси.

МАГІЯ (лат. *magia*, від гр. *mageia* – чародійство) – система обрядів, пов'язаних з віруваннями у здатність надзвичайним чином впливати на людей, тварин, сили природи, а також на божества та духовний світ з користю для світу живих.

«МАНДРІВНІ СЮЖЕТИ» – у теорії літературних запозичень – сюжети казок, байок, пісень, творів пісенної літератури, які начебто переходять від народу до народу.

МЕМОРАТИ – розповіді про події із власного життя, спогади, які не стали традиційними, а тому не мають усталеної форми (Х. Седов); усні оповідання, що передають спогади оповідача про події, учасником чи очевидцем яких він був.

МЕНТАЛІТЕТ – сукупність психічних, інтелектуальних, ідеологічних, релігійних, естетичних і т. ін. особливостей мислення народу, соціальної групи або індивіда, що проявляються в культурі, мові, поведінці і т. ін.

МЕТАФОРА – слово, значення якого переноситься на найменування іншого предмета, пов'язаного з предметом, на який звичайно вказує це слово, рисами подібності.

МІФ – буквально означає переказ, сказання. Звичайно маютьися на увазі розповіді про богів, духів, обожнених чи пов'язаних із богами своїм походженням героїв, про першопредків, які діяли на початку часу і брали участь прямо чи непрямо у створенні самого світу, його елементів як природних, так і культурних.

МІФЕМА – використання в літературі (фольклорі) імен, реалій та фактів міфологічної генези.

МІФОЛОГІЯ – сукупність розповідей про богів і героїв і, водночас, система фантастичних уявлень про світ. Міфологією називають і науку про міфи.

МІФОЛОГЕМА – чітка наявність у літературному (фольклорному) творі міфологічного загальновідомого сюжету, сюжетної схеми або мотиву. Тобто міфологемою називається така присутність міфу в творі, яка структурує його.

МОТИВ (нім. Motive, франц. motif, від лат. moveo – рухаю) – відносно стійкий формально-змістовий складник художнього твору; одиниця музичної форми, мелодія, наспів, основний елемент, з якого складається музичний твір; у фольклористиці: найпростіша оповідна одиниця (елементарний сюжет чи складова частина складного сюжету).

НАЙМИТСЬКІ ТА БУРЛАЦЬКІ ПІСНІ – соціально-побутові пісні, що виникли за часів кріпацтва, а особливого поширення набули в другій половині XIX ст. у зв'язку із збіднінням села і появою значного прошарку безземельних селян, які шукали заробітку в наймах, бурлацьких артілях, на різних промислах.

НАЦІЯ – це особливий стан розвитку етносу, пов'язаний з творенням його державності, національної свідомості, національно-державних символів і

атрибутів, національної культури; історично складена спільність людей, якій притаманні всі ознаки народу. Вона засвоює набуті віками етнокультурні цінності, розвиваючи їх; водночас виступає як консолідуюча сила усіх громадян, спонукає їх до політичного життя у межах самостійної держави.

НЕБИЛИЦЯ – невеличкий фольклорний твір з сатиричним чи гумористичним змістом, побудований на каламбурі.

ОБЖИНКОВІ ПІСНІ – обрядові величальні пісні, що супроводжували свято завершення жнив.

ОБРЯД – узвичаєне, обов'язкове символічне дійство, приурочене до відзначення найбільш важливих подій у житті людського колективу, родини чи навіть окремої особи; сукупність традиційних умовних дій, що в образно-символічній формі виражають усталені зв'язки людей з природою та поміж собою.

ОБРЯДОВА ПОЕЗІЯ – один з найдавніших видів народної поезії, тісно пов'язаний з побутом і трудовою діяльністю людей. Обрядову поезію поділяють на календарну і сімейно-обрядову.

ОБРЯДОВІСТЬ – сукупність обрядів, усталених символічних дійств, що супроводжують громадське чи сімейнопобутове життя.

ПАСПОРТ ФОЛЬКЛОРНОГО ТВОРУ – сукупність даних, що містять інформацію про збирача (прізвище, ім'я, по батькові), час фіксації фольклорного твору (дата), місце його запису (село, місто, район, область), відомості про інформатора (прізвище, ім'я, по батькові, вік, національність, професія, освіта, звідки родом, як довго проживає в певній місцевості) та інші додаткові відомості.

ПЕРІОДИЗАЦІЯ – поділ на періоди.

ПЕРШОПРЕДКИ – прабатьки, культурні герої, які вважалися родоначальниками народу, племені і т. ін. На відміну від безпосередніх

предків, діяльність першопредків стосувалася міфологічних часів першотворення.

ПЕСТУШКИ – дитячі пестливі пісні, якими супроводять рухи маляти чи гру з ним.

ПІСНЯ – невеликий ліричний вірш, який співають. За тематикою пісні поділяються на любовні, політичні, жартівливі та ін.

ПОВТОР (ПОВТОРЕННЯ) – найпростіша стилістична фігура, що вживається у фольклорній творчості, передовсім у народній пісні та поезії, зумовлена емоційними та смисловими чинниками.

ПОЕТИКА (за В. Проппом) – сукупність прийомів для вираження художніх цілей та емоційного й мислительного світу, чи форма у зв'язку з її конкретним, фабульним та ідейним змістом.

ПОРІВНЯННЯ – словесний вираз, у якому уявлення про зображуваний предмет конкретизується шляхом зіставлення його з іншим предметом, таким, що містить у собі необхідні для конкретизації уявлення ознаки в більш концентрованому вигляді.

ПОСТФОЛЬКЛОР – галузь словесності, тексти якої розвиваються за фольклорними схемами, але не підходять під формальне визначення фольклору. Насамперед це писемний фольклор (графіті, дівочі альбоми) і мережевий фольклор. Термін «постфольклор» увів до обігу професор Сергій Юрійович Неклюдов (РДГУ) 1995 року в статті «Після фольклору», опублікованій у часописі «Жива старовина».

ПРИМОВКИ – жартівливі, переважно римовані вислови, якими починається чи завершується казка; дотепні зауваження, що вплітаються в розповідь чи текст твору, тощо.

ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ – стислі і влучні афористичні вислови, у яких у художній формі виражено судження народу про життєві явища.

ПРИСПІВКИ – коротенькі гумористичні пісеньки, які супроводжують танець. За змістом близькі до частівок і коломийок.

ПРИТЧА – невелике алегоричне оповідання повчального характеру на релігійну чи побутову тему. За формою близька до байки: у першій частині розповідається про певну подію, у другій – висловлюється дидактична ідея.

ПСИХОЛОГІЗМ – змалювання внутрішнього життя особистості як важливого моменту образу світу.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПАРАЛЕЛІЗМ – у народній поезії: зіставлення людського образу й образу зі світу природи за ознакою дії чи стану.

РЕСПОНДЕНТ (інформатор) – виконавці (носії), від яких записують фольклор.

РЕТАРДАЦІЯ (від лат. *retardatio* – уповільнення, затримка) – у фольклорі: уповільнення сюжетної дії, яке досягається за допомогою різноманітних повторів.

РЕЧИТАТИВ (італ. *recitativo*, від лат. *recitare* – читати вголос, виголошувати) – наспівна декламація, що характеризується емоційно забарвленою інтонацією, зміщенням, посиленням чи зниженням логічних та ритмічних наголосів, смисловим наповненням пауз, застосуванням стилістичних фігур тощо.

РИТМ – рівномірне чергування впорядкованих елементів (звукових, мовних, зображальних і т. ін.), циклів, фаз, тих чи інших процесів і явищ. Чергування і співвідношення довгих і коротких долей та акцентів.

РИТУАЛ – послідовне виконання обрядів, що супроводжують відзначення певного святкового дня чи релігійної відправи; сукупність обрядів, пов'язаних з відзначенням найважливіших життєвих подій переважно культового змісту.

РУСАЛЬНІ ПІСНІ – обрядові пісні, що виконувалися на «русальному тижні» (кінець травня—початок червня).

САКРАЛЬНИЙ – який стосується релігійного культу; обрядовий, ритуальний, священний.

САТИРА (лат. satira, від satura – суміш, усяка всячина) – особливий спосіб художнього відображення дійсності, який полягає в гострому осудливому осміянні негативного.

СЕАНС – безпосередній процес записування фольклорного тексту.

СВЯТО – головне міфологізоване дійство, ритуал, що наділяється особливою сакральністю на противагу буденному часу. Зазвичай відтворювало події часів першотворення; урочисте відзначення знаменних подій, яке містить розважальні елементи та деякі обрядові дії.

СИМВОЛИ (образи-символи) – характерне для народної поезії традиційне інакомовлення («скам'янілі» метафори), що позначають персонажів, їх почуття та переживання.

СИНКРЕТИЗМ (гр. sinkretismos – об'єднання) – у первісному мистецтві – поєднання різнорідних елементів (танцю, співу, музики, слова, жестів і т. д.) у єдиному вираженні.

СПЕЦИФІКА (наприклад, фольклорного жанру, фольклору порівняно з літературою тощо) (лат. specificus – видовизначальний, видовий) – те, що властиво винятково певному предмету чи явищу; відмінні особливості чогось, своєрідність.

СПІВОМОВКА – короткий гумористичний вірш, часто побудований на якомусь народному анекдоті, приказці чи казковому мотиві.

СТАЦІОНАРНИЙ МЕТОД – невиїзний метод тривалого дослідження репертуару народного виконавця.

СТЕРЕОТИП – незмінний загальноприйнятий зразок, якому слідують без роздумів, шаблон, трафарет.

ТЕОРІЯ (гр. theoria – спостереження, дослідження) – 1) узагальнення досвіду, суспільної практики, що відбиває об'єктивні закономірності розвитку природи й суспільства; 2) сукупність узагальнених положень, що утворюють певну науку чи її розділ.

ТИПІЗАЦІЯ – утілення засобами мистецтва, літератури загального, типового в частковому, індивідуальному, у конкретних художніх образах, формах.

ТОТЕМ – предмет-оберіг, якому надається містичний зміст, або звір чи птах як захисник певного роду чи племені, вірний покровитель людини. В уявленні предків тотем – їхній співродич, якого шанували як брата чи сестру, йому треба завжди годити, за що він допомагає або хоч не шкодить.

ТОТЕМІЗМ – сукупність уявлень та вірувань у надприродний зв'язок між людьми (племенем, общиною, родом) та окремими видами рослин, птахів і звірів.

ТРАДИЦІЯ (від лат. tradition – передача) у будь-якій сфері людської діяльності – те, що у формі усталених звичаїв, норм, порядків передається з покоління в покоління.

ТРИКСТЕР – демонічно-комічний дублер культурного героя, наділений рисами шахрая, витівника.

ТРОП (від грецьк. tropos – зворот) – слово, уживане в переносному значенні для характеристики будь-якого явища за допомогою вторинних смислових значень, актуалізації його «внутрішньої форми» (О. Потебня).

УМОВНІСТЬ – одна із сутнісних властивостей мистецтва, що підкреслює відмінність художніх творів від реальності, яка в них відтворюється.

УСНА НАРОДНОПОЕТИЧНА ТВОРЧІСТЬ – це художньо-словесна творчість народу в сукупності її видів і форм, де засобами мови збережено знання про життя і природу, давні культури і вірування; а також відбито світ думок, уявлень, почуттів і переживань, народнопоетичної фантазії.

УСМІШКА – невеликий прозовий гумористичний твір. Термін належить Остапу Вишні, автору збірок «Вишневі усмішки».

ФАБУЛАТИ – сюжетно оформлені фабульні оповідання (Х. Седов); усні оповідання, засновані на реальних подіях і життєвих спостереженнях, але не є їх безпосереднім відображенням.

ФАЛЬСИФІКАТ (від лат. *falsificatum* – підроблене) – у фольклористиці: текст, що видається за фольклорний, але таким не є.

ФЕТИШ – за уявленнями первісної людини – предмет, наділений надприродною, чудодійною силою, що був об'єктом релігійного обожнювання.

ФЕТИШИЗМ – система уявлень про надприродні властивості предметів і речей та поклоніння ним.

ФОЛЬКЛОР (від англ. *folklore* – народна мудрість, знання) – художнє відображення дійсності у словесно-музично-хореографічних і драматичних формах колективної народної творчості, нерозривно пов'язаної з життям і побутом. У ньому відбито світоглядні, етичні й естетичні погляди народу.

ФОЛЬКЛОРИЗАЦІЯ – опанування фольклорною традицією літературного твору.

ФОЛЬКЛОРИЗМ – трансформація фольклору в професійній творчості – літературі, музиці, театрі та ін.

ФОЛЬКЛОРИСТИКА – це наука, що вивчає закономірності та особливості розвитку фольклору, характер і природу, сутність, тематику народнопоетичної творчості, її специфіку та спільні риси з іншими видами мистецтва; особливості побутування та функціонування текстів усної словесності на різних етапах розвитку; жанрову систему і поетику.

ФОРМУЛА (від лат. *formula* – форма, правило) – у фольклорі: стійка словесна конструкція, зазвичай ритмічно впорядкована і така, що несе на собі ознаки жанру.

ХРОНІКАТИ – безсюжетні хронікальні повідомлення, короткі інформації.

ЧАСТІВКА – жанр народної лірики, чотирирядкова, іноді – шестирядкова римована пісня швидкого темпу виконання, адресована конкретній особі чи

аудиторії, оформлена як моментальний влучний відгук на злобу дня. За змістом вони близькі до коломийок, але відзначаються більшою різноманітністю ритміки.

ЧУМАЦЬКІ ПІСНІ – вид народної ліричної пісні про чумацьку долю.

ЩЕДРІВКИ – старовинні обрядові величальні пісні, якими зустрічали початок нового хліборобського року, початок весняної рільницької праці, що починалася наприкінці березня. Назва походить від «щедрого вечора», коли молодь ходила від оселі до оселі, славилася господарів і просила винагороди. Про щедрування розповідається в багатьох творах української літератури.

ЩОДЕННИК (ПОЛЬОВИЙ ЗОШИТ) – це документ, у якому вміщені матеріали, зібрані під час польових досліджень.

Післямова

Сучасне становище української традиційно-побутової культури викликає певне занепокоєння. Люди перестають співати, забувають слова та мелодії віками улюблених пісень, переважна більшість представників молодого покоління не вміє вишивати, не послуговується нормами традиційного мовленнєвого етикету, абсолютно не цікавиться народноприкладним мистецтвом рідного краю. Причини цього слід шукати в складних соціально-економічних процесах урбанізованого суспільства, докорінних змінах у побуті. Духовні та культурні цінності є найважливішими стабілізаційними факторами суспільного життя. Вони є підґрунтям політичної та економічної галузей.

В українознавчій підготовці майбутніх учителів-філологів виняткове значення має глибоке опанування ними фольклору України, а також двотижнева фольклорна практика. К. Ушинський розглядав фольклор як «вікно», через яке можна показати дітям той чи інший бік життя народу. Наш вітчизняний педагог уважав пісні прекрасним матеріалом для виховання високих моральних якостей, етичних уявлень, глибоких і благородних почуттів. Про непересічне значення фольклору у формуванні майбутнього вчителя писали українські вчені-педагоги С. Баклажченко, О. Виховський, Й. Возовий, М. Зінчук, М. Дмитрук, А. Лазаріс, О. Лотоцький, С. Сірополко, Я. Чепіга.

Для українського народу, упродовж віків позбавленого власного державотворення, фольклор – більше, ніж народна традиція. Він надавав народу духовних сил і за складних умов залишався важливим фактором збереження національної свідомості. За умов русифікації, полонізації, дискримінації українського шкільництва він був важливим чинником збереження самосвідомості. Носіями фольклорної, етнічної, родової пам'яті українців є люди похилого віку, які поступово відходять у вічність, забираючи разом із собою надзвичайно цінну національну скарбницю.

Такий стан спонукає викладачів педагогічних закладів освіти, студентів та всіх шанувальників традиційно-побутової культури шукати шляхів збереження та популяризації її зразків.

Тому головне завдання фольклорної практики – навчити студентів бачити сучасний стан усної народної творчості й усвідомити її значення в житті людини, визначити специфіку побутування фольклору в певній місцевості, установити причини, що впливають на деформацію фольклорної традиції. Досягти цього можна шляхом набуття певних професійних навичок, що уможливають налагодження контактів з носіями фольклорної традиції, інформаторами, правильний запис та оформлення зібраного матеріалу.

Фольклорна практика містить цілу низку завдань: навчальних (розширення і поглиблення знань студентів з фольклору, українознавства), професійних (вироблення в студентів навичок фольклориста-збирача), наукових (озброєння студентів навичками, технологією ведення наукового дослідження, уміння спостерігати, записувати фольклор, систематизувати його).

Методичний посібник містить рекомендації та настанови щодо підготовки до практики, методи збирання та обробки фольклорного матеріалу, питальник з програми практики, зразки записування та системного аналізу фольклорних текстів.

Список рекомендованої літератури

1. Бріцина О. Сучасні аспекти методики збирання народної прози // Народна творчість та етнографія. – 2003. – № 3. – С. 24 - 34.
2. Верховол Н. Українська фольклористика в Галичині кінця XVIII - поч. XIX ст. // Дукля. – 2004. – №3. – С.65 – 69.
3. Глушко М. Методика польового етнографічного дослідження. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 286 с.
4. Гнатюк В. Проблеми народнопісенної новотворчості в українській фольклористиці 19 – поч. 20 ст. // Народна творчість та етнографія. – 1994. – №5-6. – С. 3 – 10.
5. Губенко І. Народні пісні – національне багатство України і його збереження та популяризація // Народна творчість та етнографія. – 1998. – № 4. – С. 82-87.
6. Дей О.І. Сторінки з історії української фольклористики. – К.: Наук. думка, 1975.
7. Дмитренко М. Українська фольклористика: історія, теорія, практика. – К.: Ред. часопису «Народознавство», 2001.
8. Єрмоленко С., Мацько Л. Навчально-виховна концепція вивчення української (державної) мови // Дивослово. – 1994. – № 7. – С.33.
9. Жайворонок В.В. Українська етнолінгвістика: деякі аспекти досліджень // Мовознавство. – № 5. – 2001. – С. 48 - 63.
10. Жупанин С.І. Верховиночка. Література рідного краю: Навч. посібник: У 2-х книгах. – К.: Рута, 2003. – Кн.1.
11. Кирчів Р. Із фольклорних регіонів України. Нариси й статті. – Львів, 2002.
12. Кудря Г. М. Усна народна творчість: Навчально-методичні матеріали для студентів філологічного факультету (спеціальність – українська мова та література). Харків, 2005. 28 с

- 13.Лановик М. Б., Лановик З. Б. Українська усна народна творчість: Підручник. Київ, 2005. 591 с.
- 14.Методичні вказівки з фольклорної практики для студентів філологічного факультету / Укл. В.В. Кисіль. Харків, 2008. 28 с.
- 15.Методичні рекомендації для проходження фольклорної практики / Укладачі: Л.П.Будівська, П.О.Будівський, І.В.Сушина. Луганськ, 2011. 16 с.
- 16.Наукові основи методики літератури. Навчально-методичний посібник / За ред. Н.Й.Волошиної. – К.: Ленвіт, 2002. – 344 с.
- 17.Руснак І.Є. Український фольклор : навчальний посібник. Київ, 2010. 304 с.
- 18.Семенов О. М. Український фольклор: Навчальний посібник. Глухів, 2004. 255 с.
- 19.Сивачук Н.П. Фольклорна практика / Н.Сивачук; Уманський державний педагогічний університет імені П.Тичини. 2-ге вид. Київ, 2008. 68 с
- 20.Українська фольклористика. Словник-довідник / Укладання і загальна редакція Михайла Чернопиского. Тернопіль, 2008. 448 с.
- 21.Циганок О. Фольклорна практика як основа національного виховання та засіб популяризації українознавства серед студентів-філологів // Проблеми підготовки сучасного вчителя №9 (Ч.2), 2014. С.222–230.
- 22.Філоненко С. О. Усна народна творчість: Навчальний посібник. Київ, 2008. 416 с.
- 23.Франко І. Я., Гнатюк В. М. В справі збирання етнографічних матеріалів. // Франко І. Я. Твори: В 50 т. Київ, 1982. Т. 33. С. 450–451.
- 24.Хланта І. До джерел: Фольклористичні статті. – Ужгород, 1994. – 237с.

Інтернет-ресурси

www.ukrfolk.kiev.ua – Проект «Моя Україна. Берви». www.kolyadka.h1.ru – Сайт «Звичаї нашого народу» (опис народних свят, демонологія, прикмети, сонник).

www.pisni.org.ua – Сайт «Українські пісні» (тексти народних пісень з нотами). www.gomin.uazone.net – «Гомін» (архів української народної пісенності). www.ukrlib.com.ua/narod/index.php – Розділ «Народна творчість» на сайті «Бібліотека української літератури».

www.lukoshko.net – Українські, білоруські, російські народні казки.

www.rius.kiev.ua/nt.html – Сайт НДІ українознавства, розділ «Сонячне коло» (народні обряди).

www.ualogos.kiev.ua – Електронне наукове фахове видання «Українознавство». www.etno.webua.org – «Українська етнографія».

www.berehynya.iatp.org.ua – Всеукраїнський народознавчий часопис «Берегиня».

© ХГПА, 2020

© А. Харківська, О. Масло, М. Кордулян, 2020

Фольклорна практика

**Методичний посібник для здобувачів першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти
освітньої програми Українська мова та література**

Алла Анатоліївна Харківська

Ольга Володимирівна Масло

Марія Іллівна Кордулян